

zaštita okoliša

Uređuje: Vjeročka Vojvodić

Predstavljamo članak temeljen na predavanju dr. sc. Mirele Holy "GMO i Hrvatska" održanom 29. svibnja 2013. u sklopu tribine "Zaštita okoliša u Hrvatskoj u procesu pristupanja Europskoj uniji (EU)", koju organiziraju Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa (HDKI) i časopis *Kemija u industriji* (KUI).

Vjeročka Vojvodić

Genetski modificirani organizmi i Hrvatska

M. Holy*

Genetski modificirani organizmi, posebno živi modificirani organizmi koji nastaju u laboratorijima tehnologijom rekombinacije DNK u svijetu izazivaju velike prijepore i sukobe te treba naglasiti da ni države Europske unije nemaju zajednički stav i zajedničku politiku prema genetski modificiranim organizmima. Neke europske zemlje zagovaraju prilično liberalnu politiku prema GMO-ima, pa i prema ispuštanju živih GMO-a u okoliš, poput, primjerice, Velike Britanije i Švedske, dok neke druge europske države koje imaju jaku poljoprivrednu tradiciju i prehrambenu industriju poput primjerice Austrije i Francuske, od novih članica Poljska, imaju prilično negativan i konzervativan pristup GMO-ima i zalažu se za politiku restrikcija i slobodnog odlučivanja o zabranama GMO-a za svaku pojedinačnu državu. Vjerojatno zbog toga do današnjeg dana nije postignut konsenzus u EU-u oko ovog pitanja.

Kada govorimo o međunarodnom okviru, s jedne strane je WTO, Svjetska trgovinska organizacija, koja je sklona liberalizaciji GMO-a, i koju se često optužuje kao zagovornicu interesa vrlo moćnih multinacionalnih kompanija koje imaju patente na GMO-e. WTO otvoreno vrši nesmiljeni pritisak na sve države koje su sklone zabraniti ispuštanja živih GMO-a u okoliš optužujući ih da na taj način krše pravila slobodne trgovine. Na međunarodnoj su sceni, s druge pak strane, UN i UN-ove konvencije koje baš nisu pretjerano prijateljski raspoložene prema ispuštanju živih GMO-a u okoliš. Tako postoji UN-ova *Konvencija o bioraznolikosti*, kojom je usvojen *Protokol o biosigurnosti*, (*The Cartagena Protocol on Biosafety* – u daljnjem tekstu *Protokol*). *Protokol* je prvi međunarodno-obvezujući instrument koji regulira prekogranični prijenos (izvoz-uvoz), provoz, rukovanje i uporabu živih modificiranih organizama (LMO-a) koji mogu imati štetne utjecaje na očuvanje i održivu primjenu biološke raznolikosti uzimajući također u obzir i opasnosti po ljudsko zdravlje. *Protokol* je u međunarodni politički kontekst uveo načelo predostrožnosti prema GMO-ima sve dok se ne dokaže kako takvi organizmi nemaju nikakav negativan učinak na bioraznolikost, koja je najveće bogatstvo svijeta. Velika je važnost *Protokola* što je državama u razvoju omogućio priliku da na pravnoj osnovi odbiju uvoz LMO-a/GMO-a na svoje područje i to na temelju spomenutog principa predostrožnosti, odnosno u situacijama vrlo proturječnih mišljenja i podataka o njihovoj štetnosti. Važno je istaknuti da se pojedine odredbe i informacije iz sadržaja *Protokola* odnose i na proizvode, odnosno proizvode LMO-a, a ne samo i isključivo na LMO-e.

Kada govorimo o stavovima domaće javnosti – hrvatska javnost je nedvosmisleno protiv genetski modificiranih organizama, pa se prilikom istraživanja javnog mišljenja u vrlo visokim postotcima protivi hrani koja sadrži GMO-e, a posebice ispuštanju živih modificiranih organizama u okoliš. Jedno od posljednjih istraživanja agencije GfK "GfK Green Gauge 2012.", provedeno tijekom listopada 2012. na tisuću ispitanika u dobi od 15 godina i više, pokazalo je da je više od dvije trećine, odnosno 69 posto ispitanika u Hrvatskoj dosta ili jako zabrinuto na koji način se proizvodi hrana (postojanje pesticida, umjetnih gnojiva), a 67 posto ispitanika zabrinjava upotreba genetski modificiranih organizama u poljoprivredi.

Čini se da je i politika u Hrvatskoj slijedila taj stav javnosti, pa su sve vladajuće elite do sada pokazivale priličnu podozrivost prema GMO-ima, ali i donekle popuštale pod pritiscima WTO-a.

Politički mudro je provoditi politiku predostrožnosti prema GMO-ima, ako ne zbog odgovornosti prema javnom interesu i održivom razvoju koji se temelji na očuvanom okolišu i prirodi, posebice bioraznolikosti, a ono zbog političkog pragmatizma. U posljednje vrijeme sve veći broj znanstvenih istraživanja, pa čak i onih znanstvenika koji su prije bili skloni ispuštanju živih GMO-a u okoliš, pokazuje da je dobro primjenjivati načelo predostrožnosti prema GMO-ima jer ta istraživanja ukazuju na zdravstvene rizike od konzumiranja hrane koja sadrži GMO-e.

Ono zbog čega se moramo brinuti jest najezda i nekontrolirano širenje monokultura koje su najveća prijetnja biološkoj raznolikosti svijeta. A GMO-usjevi i terminator-tehnologija (*gen killer*), usadna u njih s ciljem zaštite patenata vlasnika – multinacionalnih kompanija i krupnog kapitala, – najagresivnije su monokulture. I zbog toga se Hrvatska mora oduprijeti pritiscima koji zagovaraju liberalizaciju Hrvatske prema GMO-ima. A Hrvatska je, stavovima javnosti usprkos, pa čak i deklariranih politika vladajućih elita, svoju politiku prema GMO-ima u proteklih nešto više od desetak godina ipak djelomično liberalizirala. Naime, od državne kampanje protiv GMO-a u režiji Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja iz razdoblja koalicijske Vlade premijera Račana, kampanje koja je najavljivala donošenje posebnog zakona kojim će GMO-i u Hrvatskoj biti potpuno zabranjeni, preko *Zakona o zaštiti prirode*, koji je ostavljao formalnu, doduše vrlo malu mogućnost sijanja GMO-a, danas imamo *Zakon o genetski modificiranim organizmima* koji je predloženu, prilično strogu proceduru odobravanja sijanja GMO-a iz *Zakona o zaštiti prirode* liberalizirao i netransparentno postavio u područje javne rasprave i odgovornosti. No to je granica koju ne smijemo dalje prelaziti.

* Dr. sc. Mirela Holy, zastupnica u Hrvatskom saboru, e-pošta: mirela.holy@gmail.com